

do kraja 1958. god. izdanje i petog sveska. Časopis sistematski objavljuje najvažniju, dosad neobjelodanjenu i neproučenu arhivsku građu riječke i istar-

ske prošlosti, zatim donosi kraće izvorne radnje i inventare pojedinih svojih arhivskih fondova.

Dr. M. Zjačić

IZ ARHIVA GRADA ZAGREBA

Prvom izložbom »10 godina Arhiva grada Zagreba« dan je pregled fondova u arhivu, koji su prikupljeni kroz 10 godina njegova opstanka.

Priredba izložbe velik je problem za mladu arhivsku ustanovu, koja ima ogromni neproučeni materijal. U takvom slučaju često građa odlučuje o temi, umjesto da se na temelje odabrane teme prikupe odgovarajući dokumenti.

Na prvoj izložbi AGZ-a legendama su prikazane najvažnije skupine arhiv. fondova, a izložena arhivska građa predočivala je pojedine primjerke njihovih najvažnijih serija.

Tako su između ostaloga izloženi iz Gradskog poglavarstva, temeljnog fonda AGZ-a, zapisnici sjednica, izvješća gradske uprave, materijali popisa pučanstva 1857., nacrti građevnog odjela, kao Kamenita vrata iz 1877., nacrt tramvajske pruge iz 1892.

Među materijalima ustanova bili su sjednički zapisnici Banskog stola iz 1852., knjiga intabulacija 1845.—49. Zemljišnog knjižnog ureda.

Izvješća najstarijih škola, Arhigymnazije iz 1777., Kaptolske pučke škole iz 1848./9., Školske spomenice Vrapčanske i Gornjogradske pučke škole predstavljali su građu školskih arhiva.

Među glavnim knjigama i bilancama novčanih zavoda i poduzeća vidjeli smo Prve ulagače iz 1846. Prve hrvatske štedionice, glavnu knjigu Zagrebačke ledane iz 1905. i bilancu Jugoslavenskog Standard Vacuum Oil Company iz 1935.

To je uglavnom bila registraturna građa, koja je već postala sasvim mrtva ili više ne služi dnevnoj praksi.

Međutim AGZ prikupio je i stariju arhivsku građu, od koje su bili izloženi primjerci cehovskih diploma iz XVII. st., plemićkih diploma Turapoljaca iz XVI. i XVII. st., pojedina pisma istaknutih ličnosti kao Petra Zrinskoga Nikole Tommasea i Ljudevita Gaja.

Iz zbirke »stampata« izložen je reglement Marije Terezije za Vojnu Krajinu iz 1747., proglas maršala Marmonta iz 1809. i Perzelov proglas na Hrvate iz 1848.

Na zidovima izložbene dvorane visjele su originalne mape Francisejskog katastra iz 1821., mapa Gornjeg grada iz 1862., plan zagrebačkog groblja Milrogoja iz 1882.

Iz priručne arhivske biblioteke izloženi su primjerci rijetkih knjiga, kao i najznačajnija štampana djela, koja govore o gradu Zagrebu.

Sudbina gradskog arhiva i registrature u 2. pol. XIX. i poč. XX. st. prikazana je zapisnicima sjednica gradskog poglavarstva.

Fotografijama ilustrirano je spasavanje napuštenih arhiva iz podruma ili tavana zgrada i njihovo prenošenje i smještaj u spremišta AGZ.

Ovom svojom izložbom AGZ je upoznao širu javnost, s kojom građom raspolaze i kakve je vrste ta građa, te je htio upozoriti na potrebu njezina čuvanja.

Druga izložba »Pokreti radnika u Zagrebu u doba Oktobarske revolucije« priređena je u okviru proslave 40. godišnjice Oktobarske revolucije, a u vezi s obavezom, koju je preuzelo na sebe Društvo arhiv. radnika Hrvatske i njegove podružnice.

Temom je obuhvaćeno razdoblje od 1917.—1921., t. j. obnova radničkog pokreta, kulminacija u njegovu razvitku i protuofenziva buržoazije s donošenjem zakona »Obznane«.

Izloženi dokumenti daju svojim tekstovima pregledan i zaokružen sadržaj zbivanja u svakom tom stadiju razvika radničkog pokreta.

Sve teži položaj Austro-Ugarske u I. svjet. ratu i sve veće nezadovoljstvo radnih masa prisilili su vladajuće krugove, da dopuste obnavljanje radničkih organizacija. Dok namještenici »smiernim molbama« nastoje da poprave svoj položaj, radnici znadu, da se to ne može postići bez organizacije i bez odlučnijih zahtjeva. O tome nam govore dokumenti o štrajkovima radnika svih struka od 1918., koji se javljaju već kod ctpremnih radnika, metalaca, radnika paromlina, Tvornice cementa, gradske plinare, munjare i vodovođa, kitničarsko-pomoćnog osoblja, radnika tvornice koža i mesarsko-kobasičarskih radnika.

U svojim pak prvomajskim proslavama radnici iznose i populariziraju svoje zahtjeve i svoj borbeni program.

Svojim organiziranim nastupima radnici su pokrenuli i druge slojeve društva, koji su također osjećali društvene nepravde, kao što su niži namještenici i službenici, niži bankovni činovnici.

Na taj način štrajkovi su dobivali sve šire razmjere, pa se pretvaraju u nekim slučajevima i u generalne štrajkove. Uplašena buržoazija nove i još nesređene države SHS popušta zahtjevima radnika, donovsi zakon o osamsatnom radnom vremenu i radničkim povjerenicima. No istovremeno u radničkom pokretu dolazi do rascjepa. Revolucionarna struja odvaja se od oportunističke i svoj stav obrazlaže u »Manifestu opozicije«.

Na izobre za gradsko zastupstvo u Zagrebu izlaze radnici sa svojim programom i svojim kandidatima, koji do-

bivaju povjerenje birača. Ali sada buržoazija prelazi u napad. Poništen je izbor komunista Delića za gradskog načelnika, a isto tako poništeni su mandati komunističkih zastupnika.

Donošenjem pak »Obznane« buržoazija guši svako slobodno djelovanje radničkih organizacija. Ipak dokumenti nam govore, kako ni tada otpor nije prestao, stvaraju se tajne organizacije »natrojke«, štampa se ilegalno »Komunist«.

Navedeni sadržaj dokumentiran je na izložbi arhivskim dokumentima, reprodukcijama tekstova iz štampe, te ilustriran karikaturama i fotografijama.

Druga izložba otvorena je u novouređenoj izložbenoj dvorani. Po nacrtima akad. slikara Mladena Pejakovića izrađen je namještaj, koji se odlikuje jednostavnošću i elegancijom oblika, a stvoren je samo od željeza i stakla. U likovnoj postavi same izložbe uspio je Mladen Pejaković da razbije monotoni ju žutog papira dokumenata stavljajući ih na raznobojne plohe. Kratki opisi i pokazatelji naglašenih dijelova teksta na žutom i crvenom papiru predstavljali su dalji efekt u tom pravcu. Zgodnim rasporedom vitrina i stalaka posjetilac je bio prisiljen da se kreće po određenom pravcu, koji je odgovarao rasporedu građe.

Logičnim rasporedom građe, a postavom koja ju je svakome približila i objasnila, ova izložba osvjetlila je jedno razdoblje u razvoju radničkog pokreta u Zagrebu, pa su i njezini eksponati privukli pažnju štampe.

Osim tih dviju izložbi AGZ-a potrebno je registrirati i izložbu povodom 350. godišnjice klasične gimnazije, koju je u okviru svog programa priredio Odbor za proslavu u izložbenoj dvorani AGZ-a. Za tu izložbu upotrebljen je uglavnom materijal AGZ-a i Državnog arhiva u Zagrebu.

Ivan Srebrenić